

**ВОВА, ВОЛОДЯ, ВЛАДИМИР
ПУТИН**

WOWA, WOŁODIA, WŁADIMIR: TAJEMNICE ROSJI PUTINA
(Vova, Volodya, Vladimir: The Secrets of Putin's Russia)
Copyright © Krystyna Kurczab-Redlich

© Васил Велчев, *превод от полски*
© Живко Петров, *дизайнер на корицата*

© Сиела Норма АД

София 2019

ISBN: 978-954-28-2913-3

Кристина Курчаб-Радлих

ВОВА,
ВОЛОДЯ,
ВЛАДИМИР
ПУТИН

Превод от полски

Васил Велчев

 ciela

Посвещавам тази книга на паметта на онези, с които благосклонната съдба ме среща по руските пътеки и на които злата съдба отне живота: Анна Политковская, Наталия Естемирова, Галина Старовойтова, Сергей Юшенков и Юрий Шчехочихин.

СЪДЪРЖАНИЕ

ЧАСТ I	
ДЕТСТВО ОТ КУЛИСИ.....	9
ЧАСТ II	
КАРИЕРА.....	55
ЧАСТ III	
ОТ ЕЛБА – НА НЕВА	113
ЧАСТ IV	
ДА ИМАШ!.....	139
ЧАСТ V	
МОСКОВСКИТЕ ЛАБИРИНТИ.....	167
ЧАСТ VI	
ЧЕЧЕНИЯ.....	251
ЧАСТ VII	
ШЕДЪОВЪР С ТРОН НА ХОРИЗОНТА	283
ЧАСТ VIII	
ВОЙНАТА.....	339
ЧАСТ IX	
ВЛАДИМИР ВЛАДИМИРОВИЧ УПРАВЛЯВА.....	389

Увод

В царското имение от XIX век в местността Ново Огарьово край Москва, до реката със същото име, почти всекидневно от 2000 година някъде около осем и половина сутринта се буди невисок мъж. Малко след пробуждането, облечен с тренировъчен екип от копринено-памучна материя, започва да тренира в специално построена за него тренажорна зала. По време на упражненията гледа по телевизията последните новини по няколко местни канала. След тренировката отива в басейна. Понякога плува само хиляда метра, понякога повече. После идва време за вземането на вана в по-малки басейни: горещата вода е 40 градуса, студената – 12.

На масата със закуска, сервирана в бял порцелан, сядат около пладне. Менюто е по-скоро скромно: каша с йогурт или извара с мед, кашкавал, масло. И коктейл с тайнствено съдържание, най-вероятно сок от цвекло и хрян.

После мъжът отива в кабинета си, където под знамето на Руската федерация и държавния герб отваря папка с най-спешните документи за подпис. После поглежда в папката със секретни документи...

Ако този ден отиде до най-важната от стайте в крепостта, оградена с дълга 2235 метра стена с дебелина, достигаща до шест метра, то десетдвойсет бронирани коли се понасят с вой на сирени по улиците, на които вече предварително е спряно движението. До местоработата си достига с предназначен само за него асансьор и предназначен само за него коридор. Работи дълго, често до полунощ. А се случва и подчинените му да бъдат викани късно вечер в резиденцията му край града.

Когато си отидат, остава сам. Някога тук са тичали деца, шетала е жена. До неотдавна приятелски го е бутала с нос добре гледана черна лабрадорка. Но и нея я няма...

Какъв е работещият в крепостта, от години налагащ на света своята воля загадъчен самотник от Кремъл, Владимир Владимирович Путин? И каква държава стана Русия под неговото управление?

Кристина Курчаб-Редлих

ЧАСТ I
ДЕТСТВО ОТ КУЛИСИ

Едно... Малък бял самолет се понася във въздуха. Две... Рязко се накланя наляво. Три... Преди да преброим до десет, може би до дванайсет, се забива в бетона.

Девети март 2000 година е. Часът е осем и четирийсет и една минути. Летище Шереметиево. Загиват девет души, сред тях – освен членовете на екипажа – две известни в тогавашна Русия личности: Зия Бажаев и Артjom Боровик. Зия Бажаев е собственик на голямата нефтена компания „Алианс“, необикновено способен предприемач, държавен деец, инициатор на множество благотворителни събития. Артjom Боровик е ръководител на холдинга „Строго секретно“, издаващ вестник със същото заглавие, както и списанието „Версия“, а също така автор на телевизионно предаване – също със заглавието „Строго секретно“. Журналист, известен със своята добросъвестност и смелост.

От останките на самолета изчезват мобилните им телефони. Изчезва и папката с документи на Боровик.

Разследването от самото начало е маркирано с гриф „Строго секретно“.

Три години по-късно.

В отрупан с книжа кабинет в Общоруския институт за авиационни материали срещу възрастен господин с много намръщено, симпатично лице седи светлокоса жена, страшно учудена. Главната редакторка на вестник „Строго секретно“ Галина Сидорова разговаря за проблемите на руския авиационен отрасъл с Йосиф Фридляндер, един от най-големите в страната специалисти, занимаващи се със сплавите на металите, използвани в авиацията. Този деветдесетгодишен към онзи момент човек е участвал в работата на комисия, разследваща причините за практически всички авиокатастрофи в течение на няколко десетки години. Включително и за катастрофата на Як-40 от девети март 2000 година. Галина Сидорова е учудена, защото възрастният господин току-що е казал: „В моя сейф има документи, свързани с тази катастрофа, но не мога да ги покажа. Гриф „Строго секретно“. „Учудена, попитах – пише тя – как е възможно, та нали официалните резултати от работата на комисията вече са публикувани, в отговор на което Фридляндер само разпери ръце. Ясно

беше, че този учен, през по-голямата част от живота си работил в някоя от институциите, обвързани с държавната тайна, не можеше да сподели с мен своето знание“. „Ще помисля как да го направя“ – каза ми на прощаване. Ала макар че разговаряхме още неведнъж, а Йосиф Наумович ми се обаждаше дори да ми честити празниците, непрекъснато тъжно повтаряше: „Все още не мога“. (1)

Йосиф Фридляндер починал през 2009 г. Съдържанието на неговия сейф е било иззето и унищожено от службата за безопасност на института.

Галина Сидорова, извънреден и пълномощен посланик, член на Съвета за отбранителна политика, а от 2012 г. и директор на Изпълнителния комитет на Международния институт на пресата, е трудно да бъде обвинена в конфабулация.

Началото на кампанията за президентските избори на Владимир Путин е лятото на 1999 г., а кулминацията – зимата на 2000 г., от началото на януари до края на март.

По телевизията и вестниците е пълно с Путин. Количеството обаче не преминава в качество: знае се много повече какво е правил в живота си, къде е работил, но всъщност не се знае кой е. Невинният въпрос „Кой е мистър Путин?“, зададен на руски политик от американската журналистка Труди Рубин на Икономическия форум в Давос през януари 2000 г., не дочака отговора си и продължи да кръжи във въздуха. А свободата на словото, разпиляна по времето на президента Елцин, тогава все още я има, далеч не във всички печатни издания и телевизионни програми доминира тонът на адорация.

Ето например в списанието на Артъм Боровик „Версия“ от осемнайсети януари 2000 година се появява текст с немското заглавие *Das ist Putin* с негова снимка с шапката на немски офицер от времето на Втората световна война. Авторите се опитват да разплетат няколко не особено ласкателни за героя загадъчни събития от по-ранните етапи на неговия живот. Неочаквано най-загадъчният период, за който се споменава в края на статията, е този, който изглежда най-невинен: детството на Путин. Повечето информация именно по тази тема е пълна тайна.

Разгадаването на една от загадките изглежда като в долнокачествен сериал. Някои повярвали в него, други не. Добре е да се уповаваш на вярата, когато не можеш да се обърнеш към доказателства. Но когато можеш, си струва да се запознаеш с тях.

Според този долнокачествен сценарий началото на живота на президента е изглеждало съвсем различно от това в официалната биография: баща му не е същият, майка му не е същата, мястото и датата на раждане не са същите. Пита се обаче дали изобщо трябва да ни засяга скритото зад тези факти чуждо нещастие? Дали не би трябвало по-скоро да вдигнем рамене и да не обърнем внимание на проблема? За политиците има значение поведението на другия политик, а не какво се крие зад неговата метрика или психологична подплата. За наблюдателите обаче, за журналистите и биографите въпросът защо политикът се държи по един, а не по друг начин има огромно значение. Още повече ако неговото поведение оказва влияние върху съдбата на други хора, на обществото, на света. Има политици като Ганди или Хавел, има и такива като Хитлер или Сталин.

Аксиоматично е твърдението, че щастливото или поне нормалното детство предвещава по-добра съдба от нещастното и ненормалното. Явно не всички, на които е било дадено щастливо детство, са израснали като порядъчни хора, като и не всички, които не са имали този късмет, са станали злодеи. Така или иначе, като се търси отговорът на въпроса защо някой е такъв, какъвто е, е невъзможно да не се надникне зад кулисите на неговото детство.

„Да, аз съм майката на Володя“ – признава пред грузинския вестник „Алия“ Вера Николаевна с моминска фамилия Путина, живееща от няколко десетки години в Грузия, в селото Метехи. Началото на януари 2000 година е. В Метехи от години вероятно още по-често, отколкото в Тбилиси, няма ток (в столицата понякога го няма за две седмици, появява се за кратко и пак изчезва). Повечето жители имат телевизори, но хората са се отучили да ги пускат. Често няма дори керосин за лампите. Провинцията в Грузия живее своя тежък, беден живот. Малко я вълнува политиката на тогавашния президент Шеварднадзе, а още по-малко – делата на Русия, от която Грузия е успяла да се отдели преди около десет години. Затова новогодишният фойерверк, с който на 31 декември попарва руснаците президентът Елцин, назначавайки за свой наследник Владимир Путин, остава незабелязан в грузинското село.

До признанието на Вера Путина може би изобщо не би се стигнало, ако в Метехи не се бяха появили хора, особено заинтересувани от нея и от семейството на нейния съпруг Георгий Осепашвили. Пристигналите разпитвали за сина на Вера, Володя, който дошъл тук като малко мом-

ченце, живял със семейство Осепашвили и изчезнал, когато бил почти на десет години. Пристигналите молели също да им покажат снимки на малкия Вова, а после взели всичките, някои от които дори без знанието на собствениците им. Няма много такива, само няколко. Едва тогава жителите на Метехи си дали сметка за метаморфозата на техния Вова във Владимир Владимирович Путин.

Може би всичко би приключило със селската суматоха, ако на 3 януари 2000 година в представителството на Чеченската република Ичкерия в Тбилиси не идва някакъв грузинец с информация, че съвсем наблизо, в село Метехи, живее истинската майка на Владимир Путин, която може да им доведе срещу половин милион долара. Чеченците, които вече знаели от интернет биографията на кандидата за президент на Русия, му се присмели. В биографията черно на бяло било написано, че майка му вече от година не е между живите.

Започнали да гледат на случая по-сериозно, когато към края на разговора разбрали, че гостът е от спецслужбите на Грузия, които искат да се избавят от тази неудобна личност чрез чужди ръце. По това време чеченските похитители били добре познати, така че приписването на още едно похищение на тяхна сметка не би учудило никого и те не биха имали и най-малки шансове да докажат своята невинност, особено в условията на водещата се в републиката война.

Грузинецът сложил на масата стара снимка на топло облечено дете и експертиза, потвърждаваща, че това е детска снимка на Владимир Путин. После пуснал магнетофон, от който започнали да се леят записи на разговори със селяни, спомнящи си сина на Вера, Вова, който години наред живял сред тях. Чеченците осъзнали, че ако Вера Николаевна с моминска фамилия Путина действително е истинската майка на бъдещия президент на Русия, би трябвало във връзка с това да е доста неудобна за него личност и може да ѝ се случи нещо лошо.

Също така станало ясно, че откритите по време на предизборната кампания сериозни и на всичкото отгоре доста пикантни лъжи в биографията на президента може да са мина, от която кандидатът за власт в Кремъл може и да не хвъркне във въздуха, но заради която имиджът му може сериозно да пострада. Това би зарадвало всички противници на Путин, особено чеченците. От половин година руските бомби разбивали страната им на пух и прах, по нея бродели танкове, а гражданите били

тормозени почти на всеки войсков пост – всичко това по заповед на провеждащия „антитерористична операция“ Владимир Путин.

Началникът на Чеченския информационен център в Тбилиси Хизир Алдамов незабавно се посъветвал със своя шеф Ваха Ибрагимов и двамата решили да проверят чутото и ако достоверността му се потвърди – да го разгласят. Само така биха се сдобили със застраховка за себе си и за Вера Николаевна. За разгласяването обаче са били необходими – освен твърденията на жителите и на самата Вера – материални доказателства, най-малкото във вида на снимки, а те вече са били иззети от някого в селото.

Чеченците отишли при Вера Николаевна заедно с журналистите от грузинския вестник „Алия“.

В село Метехи, близо до училището, има малка къща, а до нея обрасла с лози беседка. Там Ваха Ибрагимов за пръв път среща дребната жена с енергични движения и светли, дълбоко разположени очи.

„Неловко ми е да си спомням за всичко това – казва уплашената в присъствие на журналистите Вера Николаевна. – Трудно е да се връщаш към старите грешки, прегрешения... Та вече е минал половин век.“ (2)

И все пак опитва да говори. Започва, като напевно вкарва руски думи в гърлената грузинска реч, опитва се да вмести цели години в няколко прости изречения. Светлосините ѝ, посърнали очи ту проблясват, сякаш осветени отвътре, ту помъгняват, замрежени от сълзи, беззъбата уста се разтяга в усмивка или се стяга в плач.

„Родена съм...“ – започва тя и веднага прекъсва, става, отива във вътрешността на къщата и се връща с пожълтял, измачкан паспорт. (3)

Вера Николаевна Путина е родена на 6 септември 1926 г. в село Терчино, близо до малкото градче Очор, в Пермския край в Урал, като единствено момиче сред четирите деца на Анна Илийчина и Николай Иларионович Путины. След войната решила да учи в градския Техникум за механизация на селското стопанство. В онези следвоенни времена на училище ходели ученички, до неотдавна вършили мъчителна работа в оръжейни фабрики, и ученици, току-що разделили се с карабините. Повечето от тях били жени, а не девойки, и мъже, а не юноши. Точно там се срещнали порасналата вече Вера Николаевна и Платон Привалов, един мъж, чиито име и фамилия и днес все още трудно минават през гърлото ѝ.

Известно време живели заедно. Вера била сигурна, че ще се оженият. Вече била бременна, когато...

„Той получи колет с някакво ядене – спомня си тя. – Беше заминал за няколко дни и аз отворих колета. А там сланина и писмо от жена му. Когато се е върнал, мен вече ме нямаше. Избягах при родителите си.“

Извънбрачното дете не било голям проблем в следвоенна Русия. Родителите приели дъщеря си без упреци и навярно са се радвали на раждането на внука им през септември 1950 г. Година по-късно Вера, тогава вече техник електромеханик, отишла на практика от студения Урал чак в горещия Узбекистан, в Ташкент. До работническия хотел, където живеела, имало заводски клуб, където идвали войници от близката армейска част, сред тях – Георгий Осепашвили, красив грузинец. Така се запознали. Грузия, страна на портокали и лозя, станала за жителите на бедната следвоенна Русия страна на мляко и мед, затова Вера без възражения повярвала на приказките на Георгий, че е богат и има голяма къща в Тбилиси.

В суровия Урал, където е израснала, сигурно не се е говорило много за дивите фантазии на хората от Кавказ, затова, когато Георгий казал: „Напускам армията, трябва ми жена, не искам да бъда сам вкъщи, майка ми почина, баща ми се ожени отново“, Вера взела решението си за три дни.

„Всичко стана толкова бързо“ – въздъхва тя след години. Може би защото, когато по-рано, по време на *Святки* – според обичая, който го има от векове в Русия, – преди празника на тримата влъхви, гадала и видяла в огледалото облечен с мундир мъж, подобен на Георгий, а може би защото той искал да бъде с нея, въпреки че тя има дете от друг, а може би просто се влюбила... Така или иначе не избягала от село Метехи, където Георгий нямал дори собствена колиба, а в бащиния му дом вместо под имало пръст, не избягала, а само след година помолила майка си да доведе там сина ѝ. Ана Илийчина го направила въпреки съпротивата на бащата на Вера, който не се примирил с избора на единствената си дъщеря. Този стар комунист като че ли мразел Сталин (който бил грузинец), а Грузия смятал за чужда и дива страна, където можеш да прекараш почивката си, но не и целия си живот.

Точно на това място свършва прологът на написания от съдбата сценарий за Вера Николаевна Путина, по мъж Осепашвили, в главната роля и на сцената излиза истинският герой.

Още не бил навършил три години, когато за пръв път изгубил почва под краката си. Бил изтръгнат от уютното си родно огнище в Теречино,

от обятията на жената, която сигурно е смятал за своя майка, и мъжа, който му е бил като баща, и се озовал там, където всичко му е било чуждо: нова майка, нов баща, нов дом. Психолозите твърдят, че сред факторите, които най-много влияят на емоционалното развитие на детето, особено тригодишното (сред тях спокойствие, нежност, задоволяване на потребностите), най-важната е потребността от безопасност. (4) И щом „върху липсата на чувството за безопасност в най-голяма степен влияе раздялата с най-близките хора, а и колкото е по-малко детето, толкова по-силно я преживява, защото тогава връзката му с най-близките му хора е най-силна“ (5), можем да си представим шока на малкия Владимир след транспортирането му на грузинска земя. Нервната система на тригодишното дете все още е слаба, а започналите да се формират собствено аз и вяра в себе си – доста крехки. Лесно е на този етап да укрепнат или да се потиснат. В последния случай според психолозите могат да настъпят сериозни разстройства, склонност към лъжи, агресия и дори психопатично поведение.

Но нали майката е дала на сина си повод за копнеж и любов, значи може да не придаваме прекалена тежест на крякането на специалистите по човешката душа? Детето нали е имало дом? Имало е, макар и беден. Майка? Също, и то любяща. Освен това светлокосото и светлооко момченце се харесвало на новото си семейство, може дори да се каже, че му е било любимец. Навярно затова във времената, когато фотографските апарати се срещат рядко по селата, някой е направил на малчугана снимка. Лицето на Вовочка на нея не е щастливо. Пастроктът му Георгий е подарил тази снимка на брат си Вахтанг, живеещ в Гори. На обратната страна с неумел почерк е написано на руски: „За спомен на Нина и Вахтанг от Гога. Синът ми Вовка. Вовка много плачеше, не искаше да се снима, взе звънчето на фотографа и вкъщи, вкъщи... И така, вместо герой и воин, оказа се ревльо този Вовик“.

Дори и на момчето там да му е било добре или поне сносно, това е било за кратко. Георгий работел в тухлен завод и тъкмо довършвал новата си къща. Вера Николаевна очаквала дете. На построка чуждото дете започнало да му пречи. А междувременно то свиквало с преследващата го дума *nabiczwari*, *безродный*, или без семейство, неизвестен баща, извънбрачно дете. Кавказ си е Кавказ, има си свои закони. Извънбрачното дете не се вмести в тях. Жената, която го е родила – също. Колкото по-голямо ставало момчето, толкова по-болезнено се убеждавало то в това.

„Биеше ли го пастрокът му?“ – пита Ваха Ибрагимов Вера Николаевна.

„Да го бие – не го биеше, но не го искаше тук“ (6) – отговаря жената.

А какво друго да каже за мъжа, с когото е преживяла хиляди дни и нощи и който се върти някъде тук наоколо... След години, събирайки с гребло сухите листа около гроба, Вера Николаевна ще каже: „Свадлив беше [...]. Имало е и трудни времена. Но винаги сме били заедно [...]. Той имаше нужда от мен [...]. Когато се биеше с някого, не разговарях с него месеци наред. Но той търсеше сдобряване, не аз [...]. Такъв беше нашият брак. И хубав, и лош. От всичко по малко. Такъв живот... Сама себе си не разбирам“ (7)

А какво има тук за разбиране? Избледнелите вече днес емоции някога са били ясни и изразителни, това е било любов.

В Метехи е достатъчно да се отдалечиш от къщата на Вера Николаевна, да заговориш двама-трима отдавнашни съседи и да попиташ за малкия Вова, за да чуеш:

„О, тук, до тази къща, където живееше, често клечеше, облегнал се на стената, и мълчеше. Горкото момченце [...]. Вера го бранеше, но Георгий го биеше, биеше го с каиш. И си попийваше [...]. Когато Вова беше заключен вкъщи, страшно измръзваше и започваше да крещи, а тук стените са тънки: „Лельо Лилия, лельо Лилия, помогни! Тук е страшно студено!“ Тъжно беше това“ (8)

„Случвало се е Гога да го бие с тояга и да го изгони от вкъщи на студа, а той се скъпеше за дрехи, макар и да не бяха толкова зле у тях: момчето винаги ходеше с летните си панталонки – спомня си съседът на Осепашвили, Мамуко. – Никой не обвиняваше за това Гога. Че на кой му се занимава с чужди деца? Особено ако всички ти се подсмиват зад гърба. Разправят: „Домъкна Верка извънбрачно дете, а от кого – не помни“. Гога дълго време търпеше това, но накрая се пречупи.“ (9)

„Откакто се преселихме, живеем като съседи – спомня си Дали Гризшвили. – Вова тогава беше навярно на пет годинки. Бяхме връстници. Той дребен, светлокос, движенията му бяха бързи, енергични, като на майка му... Не знаех, че се казва Владимир. Викаха му Вова. Всички го знаеха под това име. Беше ми жал за него, живееше много бедно. Винаги му давах ябълки, круши, грозде, защото имахме лозя. Той вземаше всичко. Обикновено ме чакаше на същото това място, близо до тяхната порта, знаеше, че винаги съм отмъкнала нещо за него [...]. Неведнъж сме

си играли заедно. Беше един такъв тъжен [...]. Често ходеше на риболов [...]. Знаех, че не е син на Георгий. Много се сърдеше и плачеше, когато като дете му се подиграваха заради майка му, не можеше да понася това. Селяните знаеха, че това го дразни, тормозеха го, надсмиваха му се, а той вземаше това много навътре и плачеше.“ (10)

„Тихо, тъжно, затворено дете – чул Ваха Ибрагимов от Нора Гоголашвили, учителка на първите класове в основното училище в Метехи. – Учеше се много добре. А от игрите най-много обичаше борбата. Покъсно се записа на самбо¹ [...]. Ходеше със закърпени дрехи [...]. Купувах му учебници. Тежко им беше. Казвах на майка му, че ако го даде за осиновяване, с охота бих го взела. Много му беше тъжно. Лепеше се за мене като коте.“ (11)

„Казват, че сте били единственият приятел на Вова, че и двамата сте били отличници, вярно ли е?“ – заговаря Ваха Ибрагимов Габриел Дашвили. „Да. Освен мен Вова фактически нямаше приятели.“ „Беше ли кавгаджия? Пакостеше ли?“ – продължава да пита Ибрагимов. „Не, напротив, беше тихо, затворено момче. След часовете често ходеше с въдица на реката, сам. Понякога идваше при мен и си играехме заедно или на война, или на фехтовка се учехме, ритяхме топка и се борехме. Той беше по-добър в това заради онова негово самбо.“ (12)

Един ден Вовка изчезнал. На ужасената Вера Николаевна било казано, че повече няма да го види. Междувременно почти десетгодишното момче било предадено в дома на бездетен майор в Тбилиси. Ролята на доставчик поела сестрата на Георгий. Отстъпила обаче на молбите и след два дни казала на майката адреса на сина ѝ. Какво е можела да направи тази майка, освен да го изпрати колкото може по-надалеч оттам? В родния му дом в Урал.

„Много исках да остана в Урал – казва тя след години на журналистите. – Исках да остана с Вовка, да се отърва от този селски живот, исках да се уча... Но можех ли? В Метехи ме чакаха две дъщери, а Георгий след два дни изпрати телеграма: „Веднага се връщай!“ . И заплашваше да ме доведе с милиция... Фактически се получи така, че замених Вова срещу момиченцата.“ (13)

¹ Самбо (Самоотбрана без оръжие) – самоотбраната без оръжие е руско бойно изкуство, разработено в първата половина на XX век, обединяващо техниките на джудо с местните разновидности борба на територията на някогашния СССР. – *Б. ред.*

Преди отпътуването си малкият Путин подарил на единствения си приятел, Габриел Даташвили, своята снимка с подпис: „За спомен на Габриел от Вова“.

„Толкова години я пазих – казва Габриел. – Наскоро я търсих, но е изчезнала. Нямам представа как и къде. Но ако Вова Путин си спомня живота в Метехи, трябва да помни и мен.“ (14)

„Вовка страшно плачеше, когато си тръгнах. Сърцето ми се пръскаше, но дори не го прегърнах. Но и в най-страшния ми кошмар не би могло да ми се присъни, че се сбогувам с него завинаги“ (15) – казва пред камерата Вера Николаевна, а сълзите една след друга търсят път сред бръчките и гънките на лицето ѝ.

На 20 януари 2000 година Ваха Ибрагимов се обажда от Тбилиси в Москва на познатия си чеченец Зия Бажаев, който пита:

– Чу ли? В Грозни е пъкъл. Руснаците използват химическо оръжие. Направиха от нас полигон!

– А какво може да се очаква от армия с такива командири?

– Като че ли Путин е *kuthla* [чеч. „извънбрачен“ – б. авт.].

– Чух. Мислиш ли, че е истина?

– Истина е – отговаря Ибрагимов. – Разговаряхме с майка му, доведената му сестра и свидетели на детството му.

– Това би било бомба в Москва! Нали сега е предизборната кампания – въодушевява се Бажаев.

– Но в Москва никой няма да рискува с такава тема – усъмнява се Ибрагимов. – Всички там са побъркани на тема Путин.

– Аз обаче ще опитам – заявява Бажаев.

След три дни настъпва поредната сцена в драмата и на 23 януари от Москва в Тбилиси звъни Зия Бажаев и тържествено обявява, че Артём Боровик от телевизионната програма „Строго секретно“ се е заинтригувал страшно от темата и смята, че това е „истинска бомба“, но при условие че се намерят някакви снимки, защото без тях „нештата ще бъдат представени така, сякаш някакво западнало Метехи иска да си припише заслугата за възпитанието на бъдещия президент на Русия“. (16) Препоръчва също това проучване да не се афишира и да не телефонират, когато успеят да намерят снимките.

Изглеждаше, че това е неизпълнима задача.

Отминал февруари. Времето напредвало. Времето е враг на онези, които чакат, онези, които бързат, и онези, които мечтаят – както там и тогава, – че истината ще успее да разтърси света. Онзи далечен свят, в който дългата жълта сграда на някогашното КГБ², преименувано сега на ФСБ³, на площад „Лубянка“ и елегантните кабинети на Администрацията на Президента на Руската федерация на площад „Стари“, и парадните кремълски зали, украсени в цветовете на бойна операция „Наследник“.

Операцията ще завърши с изборите на 26 март. И няма да ѝ попречи някаква си буря в чаша метехска вода.

„През целия период на работата в Метехи, а и в Тбилиси, чувствахме как могъщи сили се опитват да ни пречат – спомня си Ваха Ибрагимов. – По онова време, когато вече се водеше войната на Русия с Чечения, на посланика на Чеченска република Ичкерия в Тбилиси, до неотдавна третиран така, както, да речем, посланика на Франция, му беше отнет дипломатическият статус и имаше правата на обикновен жител на Грузия. Все се появяваха господа в цивилни дрехи, изискващи да приключим визитата си в Метехи, и ни заплашваха с големи неприятности, ако не го направим. Нямаха официални искания по този случай. Правеха го по молба на шефовете си, колегите на бившия началник на КГБ Игор Гиоргадзе. Същия, който, обвинен в покушението срещу президента Шеварднадзе, успява да избяга от Грузия и да се скрие в Подмосковието във вила, охранявана от местните спецслужби. Гиоргадзе и Путин са се познавали добре: завършили са същата московска академия на КГБ, макар че Гиоргадзе – по-рано. Именно той подарява на Путин кавказката овчарка Малиш, която може да се види на много снимки на Путин от онова време. Самите *гебеишници* [това е популярното название в Русия на функционерите на КГБ – б. авт.] не идваха чак до Метехи, явно се бяха успокоили, след като са взели на хората снимките на Вова и са им забранили да говорят за тях.“

Не се успокоили обаче чеченците и някои грузински журналисти. Давид Кикалишвили от телевизия „Рустави 2“ имал късмет: попаднал на живеещата в Тбилиси доведена сестра на Путин на име София веднага след като ѝ се удало да се сдобие със снимка на брат си от познат *гебеишник*. Точно онази снимка, с посвещението: „За спомен на Габриел от Вова“, изчезнала от дома на Габриел Даташвили, била показана в програмата на

² КГБ – Комитет государственной безопасности (Комитет за държавна сигурност), могъща специална служба, осигуряваща вътрешната и външната безопасност на СССР. – Б. авт.

³ ФСБ – Федерална служба за безопасност, наследник на КГБ в Руската федерация. – Б. авт.

Кикалишвили „60 минути“. Чеченците се сдобили с копие. Следващият сюрприз осигурил самият Георгий Осепашвили: от брат си Вахтанг от Гори докарал направената преди почти половин век снимка на момченце с нещастна физиономия, снабдена с бележката за Вовка, че се е оказал ревльо.

7 март 2000 г. е. Отново звъни телефон.

От гледната точка на Ваха Ибрагимов:

„В Тбилиси с радост крещях в слушалката:

– Има снимка! Получи се! Въпреки всичко!

В Москва се радва Зия:

– Отлично! Голям успех! Трябва бързо да се предаде тук. Пригответе се. След два или три дни Артъом ще ви се обади и ще каже кого и кога ще прати за материалите. Бърза, вече подготвя програмата в телевизията.

От Тбилиси добавят още:

– За Артъом имаме още важни материали от 1999 г. За взривяването на блоковете. А в Метехи ще отидем с хуманитарна помощ. Ще я дадем на Вера Николаевна.

– Страхотно! – радват се в Москва. – Ще бъде отличен фон за програмата на Артъом. Само съберете колкото може повече журналисти.

– Ясно! – отговарят в Тбилиси.“ (17)

Събеседниците приключват и спокойно пускат телефоните в джобовете си.

Като че ли всеки с различно усещане. Ваха Ибрагимов участва в тези събития не заради себе си, а – колкото и патетично да звучи – заради чеченския народ. Докато Зия Бажаев, макар и също чеченец, подготвя целия този сензационен епизод с по-далечен план, като нещо, което може евентуално да попречи на предизборната кампания на нежелания кандидат за президент. Защото Зия Бажаев е бил преди всичко бизнесмен, неговата компания „Алианс“ вече добре се е закрепил на Запад, а откакто е реанимирала Херсонската рафинерия, една от най-големите в Украйна, е спечелила мощни позиции в нефтения отрасъл в Русия и цялото постсъветско пространство. Наеният за полета Як-40 по рутинно разписание е трябвало да вземе Бажаев. Освен това в планирания за 9 март полет не е имало нищо особено. Чак до момента, когато в късния следобед на 8 март Артъом Боровик неочаквано сменил московските си планове с киевски, взел телефона, набрал номера на Бажаев и казал: „Утре ще летя с теб“.

Защо е променил плановете си? Може като собственик на холдинга „Строго секретно“ да е искал да доуточни условията на приемането през

Бажаев на писмото на „Версия“? Но нали са се виждали често и всичко по случая вече е било уговорено... Сигурно е искал лично да вземе неизвестните документи от септември 1999 година, свързани с неотдавнашните терористични атаки, разтърсили Русия: властта ги е приписвала на чеченците, макар че противниците ѝ виждали в тях ръката на ФСБ⁴. Документите, подготвени от Ибрагимов, биха могли да потвърдят тези догадки. Несъмнено се е интересувал и от тайната на детството на Вова. Нейното разкриване би допълнило серията критични към Путин статии, които вече са били публикувани в принадлежащите му списания. Имал обоснована надежда, че огласяването на неприятната тайна на кандидат-президента ще промени неговите шансове в предстоящите избори. И може би по всички тези поводи е предпочитал да телефонира до Тбилиси от Киев, а не от Москва, където – както разкрил пред Николай Зятков от вестник „Аргументи и факти“ – след последните публикации на тема Путин до такава степен се почувствал в опасност, че си осигурил лична охрана. Един от охранителите си спомня, че сутринта на 9 март 2000 година Артъм Боровик излязъл от дома си в прекрасно настроение. И с такава настроение се издигнал във въздуха в онзи Як-40 с номер 88170.

А в Грузия същия ден от сутринта Ваха Ибрагимов се мятал като във вряла вода, подготвяйки огромен прием за очакваните гости. Съгласно поръчението „Събери колкото може повече журналисти“, уведомил когото успял – местни и чуждестранни журналисти, без руски. Очаквали се около петдесет души, а според кавказката традиция масата за гостите трябва да бъде богата, дори и в бедните села.

Очакването обаче било безрезултатно.

„От двата автобуса, които се появиха на пункта при Панкиското дефиле, грузинските власти не пуснаха нито един журналист. Под ескорта на милиционерски коли с почти изцяло затъмнени стъкла те бяха отведени обратно, без да спират никъде по пътя. Това беше още по-странно заради факта, че никой до този момент не беше имал трудности с придвижването до Метехи“ (18) – спомня си Ваха Ибрагимов.

Късно вечерта, след като се върнал в отдалечения си на много километри дом, пунал телевизора си и чул: „Днес сутринта на летище Шереметиево...“.

Ибрагимов останал сам в цялата история.

⁴ За тези взривове ще се говори още по-нататък в книгата. – Б. авт.

Разгласяваната от него новина от Метехи навсякъде била обявявана като чеченски предизборен компромат. Междувременно на 13 март експлодирала отдавна обявяваната от медиите бомба: излязла малка книжка със скромното заглавие: „От първо лице. Разговори с Владимиром Путиным“ („От първо лице. Разговори с Владимир Путин“) (19). Трябвало да послужи като визитна картичка на непознатия за народа герой. Към нея била приложена снимка на ученика Вова на възраст около четиринайсет години. Ваха Ибрагимов намерил снимката в интернет и веднага се понесъл с нея към Метехи. Предполагал, че разликата във вида на почти десетгодишното момче, което е напуснало селцето, и четиринайсетгодишното на снимката не може да е голяма, и бил любопитен за реакцията на хората, спомнящи си Вова. Филмирал срещите си с тях.

Най-изненадана била Вера Николаевна: едва мярнала снимката, завикала: „Той е, той е!“, избухнала в плач и избягала. Други казвали (също пред камерата): „Това е той! Ясно, че е той!“. Викали: „Хиляда процента Вова“. Или свивали рамене: „Ами прилича си, но не бих си заложил главата“. Или: „Не мога да твърдя, че е същият. Знаем само, че във втори клас седях на един чин с момче, на което му викаха Вова, а фамилията му беше Путин. В четвърти клас вече го нямаше в нашето училище“.

Ученикът Вова

Старите жени си изтръгвали снимката от ръцете и говорели: „О, Вовка се намери, а Верка така се вайкаше, че го е изгубила завинаги“. Някакъв старец си спомнил, че му измъкнал рибарска кукичка от пръста, друг – че си играели с него или ходели задно на риболов...

Недружелюбната към чеченеца доведе на сестра на Владимир, София, физически много подобна на него, крещяла, че ако на брат ѝ му се случи нещо заради тях, ще ги убият, но когато се успокоила, признала, че когато видяла за пръв път Владимир Путин на телевизионния екран, едва не припаднала. И че някъде преди двайсет – двайсет и пет години го потърсила чрез Пермската милиция и изпратила телеграма до село Терехино, откъдето най-напред ѝ отговорили, че вече го няма там, а после – да не го търси

повече. А тя има много въпроси към него, защото в службата вече я гледат накриво, сякаш изведнъж се е побъркала, приписвайки си измислено родство. Накрая избухнала: „Е, какво питате?! Не виждате ли? Погледнете него и мен. Ако не е така, то интересно как би трябвало да изглежда брат ми“. (20)

Материалите, събрани от горкия чеченец, наистина се добрали до списание „Строго секретно“, но когато излезли в номер 16 под заглавието: „Нашли ли в горах Грузии майката на президента на Русия?“ („Намериха ли в планините на Грузия майката на президента на Русия?“), вече било 25 април. Изминал бил вече месец от изборите и новината за тъжното детство на президента ставала най-много за използване в сценария на някой некадърен сериал.

От този момент нататък никой вече не забранявал достъпа на журналистите до западналото грузинско село Метехи.

Специалните формулировки, използвани от властта при установяване на причините за катастрофата на самолета Як-40 с бордови номер 88170, навяват скука. В официалния доклад четем за „клапи, вдигнати под твърде остър ъгъл“, за „наземно замръзване на самолета, довело до намаляване на носещата сила на крилото“, за наличие на крилото на „замръзнали частици вода, сняг, слана, което е довело до преграждане на въздушните потоци и загуба на маневреност“, за „неправилен наклон на перките“, за „временно снижаване на работоспособността на двигателите“. Десетки страници, изпълнени с думи, създаващи завеса, която да отдели зрителя от разигравания се на сцената епилог.

Зад кулисите обаче през цялото време са се суетили онези, които не появявали в правителствените протоколи: разследващите журналисти от холдинга „Строго секретно“, техните колеги от „Новая газета“ и стажантите по журналистика от Държавния университет в Ростов на Дон, които събрали цялото разследване в обширен, необичайно подробен доклад. Всички те вкарали в разследването експерти, специализирали се в катастрофите на този вид самолети. Уговорили се при това, че „за евентуално покушение ще говорят само ако се сдобият със сериозни доказателства“. И решили да го направят, въпреки че за много хора – както си признали – тези доказателства „могат да изглеждат неправдоподобни“, като от някакъв трилъер. Събитията от последните години потвърдиха обаче, че дори и най-фантастичните идеи, като използването за отравяне на хора